

о. д-р Мирон БЕНДИК

Війна постукала в двері українських домівок. Народ втрачає молодих і здорових людей, з'являються вдови і сироти – жертви війни. Жнивам смерті, сльозам і стражданням потрібно покласти край. Потрібен мир – але якою ціною чи за будь-яку ціну? Як бути з традиційним поділом війн на «справедливі» і «несправедливі»? Де закінчується справедливий «захист Батьківщини» і починається несправедлива «смерть ворогам»? Всі ці питання раптом стали актуальними і потребують розв'язки.

Існує багато людських пояснень джерел і перебігу військових конфліктів. Існує чимало дефініцій, якими в міжнародному праві описані військові злочини і злочини проти людяності. Існують міжнародні трибунали для суду над злочинцями, мародерами і бандитами, для яких війна – «мати рідна». Ми, натомість, звернемося до Божого Одкровення, аби з його допомогою збагнути феномен як війни, так і нашої за неї особистої відповідальності. Саме на ній наголошує Господь Бог, коли проливає світло на війну і мир у «життєвій історії» Каїна і Авеля.

Це історія з трагічним кінцем, коли первісне братолюб'є обривається братовбивством. Перша смерть в історії людства стається не природним, а насильницьким способом. Постає питання: як могло дійти до такого? Хто головний винуватець? Які санкції необхідно до нього застосувати?

Каїн і Авель жили у світі, в який уже ввійшов гріх, а з ним - і смерть. У цьому сенсі реалії їхнього світу мало чим відрізнялися від наших реалій. Вони знали про Бога як від батьків, так і з власного досвіду. Кожному Бог дарував шанс на спасіння через особистий вибір добра: «Коли чиниш добре, будь погідний, коли ні – гріх на порозі чигає. Він і так

оволодів тобою, але мусиш над ним панувати» (Бут.4,7), – такими словами промовляє Бог до Каїна. Останній, як і батьки, постає перед своїм «деревом пізнання добра і зла». Бог кличе Каїна через вибір добра запобігти гріхові і таким чином опанувати його. Примноженням добра Каїн наповнив би землю і опанував би її, маючи підтримку в Божому благословенні («Ростіть, множтеся, наповнюйте землю і оволодівайте нею» (див. Бут.1, 28)). Добро ж Каїна і Авеля, як і добро кожної людини, полягало й полягає в жертвоприношенні Богові. Про яке жертвоприношення йдеться? Господь відкриває його сенс у жертвоприносах Закону Мойсея. Це жертви з первістків, жертви за гріх і жертви примирення. Складаючи ці жертви, людина Старого Завіту визнавала: першість Бога в усьому; свою перед Богом гріховність; долала цю гріховність примиренням із Богом. Жертвоприносами людина визнає, що гріх оволодів нею і водночас із Божою допомогою позбувається гріха й опановує його. Примирення з Богом започатковує тривкий мир. Бог є «Князем миру», людина ж, приймаючи дар миру, стає миротворцем. Мир із Богом є підставою миру між людьми. Визнаючи в жертвоприносах першість Бога, ми визнаємо Його Отцем, а людей – братами і сестрами. Каїн і Авель є братами насамперед перед Господом, а вже після того братами по крові. Подібно і ми є братами і сестрами – Божими дітьми, а вже після того дітьми своїх батьків, членами роду і народу. Щирість цього усвідомлення і його визнання є запорукою зростання в почутті братерства і сестринства, а відтак і зростання миру на землі.

Разом із тим, кожен із нас ризикує бути нещирим у визнанні Божої першості і навіть заперечити її, поставивши на перше місце себе замість Бога. Так, на жаль, сталося з Адамом і Євою, а також і з Каїном. Формально складаючи жертву Богові, реально, у своєму серці він був далеким від Бога («Оцей народ устами Мене поважає, серце ж їхнє далеко від Мене» (Мт.15,8)). Така жертва без сердечної любові була неприйнятною і не могла бути прийнята Богом, Котрий «дивиться на серце» людини. Каїн потрапляє у внутрішній розлад між добром і злом, який веде до конфлікту – першої «іскри» майбутньої війни між людиною і Богом. Від прямого конфлікту з Богом Каїна ще стримувала інерція виховання і ще не вигаслого докінця спілкування з Ним. І справді, за свідченнями науковців, первісні люди мали чистіше поняття божества, ніж їхні нащадки. Подібну ситуацію спостерігаємо і в сучасному суспільстві, коли окремі люди згадують про Бога з кон'юнктурних міркувань і, як і Каїн, складають «на Боже» більшу чи меншу пожертву. Особливо люблять удавати побожність можновладці, розраховуючи використати Бога для звеличення свого «я». Президент країни-агресора, який увів військо на нашу землю, також полюбляє заходити до храму і розмовляти про духовні і містичні «скрепи», однак напевне риторичним залишиться запитання, чи є Бог у його серці.

Гріх відчуження від Бога, опанувавши людину, породжує також її відчуження від людей. Вони, первісно «свої» (брати, ближні), з часом сприймаються як чужі і навіть вороги. На життєвому рівні людина починає скаржитися на зовнішніх ворогів. Так, Каїн уже не бачить в Авелі брата, але ворога. З ворогом неможливо дружити чи співіснувати, його

потрібно перемогти і знищити. Тепер уже себе людина уявляє богом, уповноваженим вирішувати, що є добро і що зло, кому жити, а кому померти. «Бог» не помиляється за визначенням. А тому будь-яка критика його рішень чи дій є богохульством. Так поступово складається культ особи нового ідола, а первісне богочитання стає ідолопоклонництвом. Хто не оточує ідола належним культом, оголошується ворогом і заслуговує смерті. У Святому Письмі жертви ідолам оголошуються мерзотою, бо це – людські жертви. Першою такою жертвою став Авель, після нього ідоложертвенна кров проливалася ріками в жажливих війнах аж до сучасної війни в Україні. Ідолу-упиреві потрібна кров, йому здається, що примножує власне життя, позбавляючи його інших.

Скоївши братовбивство, Каїн заперечує свою участь у ньому: «Хіба я сторож брата мого» (Бут. 4,9)? Ми щоденно чуємо цинічну «каїнову» брехню: там, де вбивають, нема ані мене, ані моїх воїнів. Адже не впійманий «на гарячому» – не злодій. До того ж, не забувайте: «бог» ніколи не бреше. Це чисельні богохульники з близьких і далеких країн зводять на нього наклепи.

Здавалося б, кривда перемогла, ідол здолав Бога, вважає себе безкарним і «вічно живим», а увесь світ у паніці, прагнучи вижити і пристосуватися до шантажу і диктату.

Проте шанс і на перемогу, і на тривалий мир є. Господь відкриває шлях до перемоги, в корені відмінний від наших уявлень. Адже, згідно з ними, завжди перемагає сильніший, краще озброєний, нахабніший і, остаточно, зліший. У Святому Письмі часто навпаки – перемогу здобуває слабкіший, гірше озброєний, зате добріший. Класичний приклад – перемога Давида над Голіатом. Російський письменник Лев Толстой у романі «Війна і мир» також описує бої, в яких, усупереч усім прогнозам, слабкіші перемагали сильніших. Намагаючись пояснити такі парадокси, письменник стверджує: остаточно перемагають сильніші духом, а не зброєю. Згадаймо наш український Майдан: з одного боку, озброєні до зубів військові, щедро спонсоровані державою, а з іншого – беззбройні громадяни з бруківкою і дерев'яними щитами. Дух свободи переміг військову техніку. «Формула» духовної перемоги знаходиться в жертвоприношенні Авеля Богові. Він дарує Богові не тільки «щось», але й себе самого, його жертва є самопожертвою. Не випадково жертву Авеля вважають прообразом жертви Ісуса Христа. Хто робить щось «для Бога», той більше не боїться «за себе». У своїй жертві Богові він іде до кінця і навіть смерть його не зупинить. Хто ж хоче утвердити себе як Бога, той компенсує внутрішню безбожність військово і економічно. Боячись самопожертви, він компенсує свій страх принесенням у жертву інших. Погляньмо, як боїться цей Каїн зі сходу. Він боїться визнати агресію, а тому бреше Богові («Хіба я сторож свого брата?»), бреше своєму народові (ми в Україні не воюємо), бреше всьому людству (ми за мир). В основі брехні – страх правди, котрий породив жажливу за цинізмом брехню в засобах інформації.

Проте провал брехні в тому, що вислані Каїном вояки насправді не вірують у його месіанство, а банально «заробляють гроші». Вони бояться самопожертви і тому ніколи не переможуть.

Якщо ми сягнемо до джерел слабкості Каїна, то зрозуміємо: ми слабкі доти, доки не з Богом, і тому надмірно залежимо від власних страхів. Ми слабкі, якщо заради самоствердження і комфорту крадемо і брешемо, що не крадемо. Ми слабкі, якщо не готові до самопожертви за Бога і Україну. Ми слабкі, якщо страх за себе переважає над любов'ю до Бога і ближніх. І ніякі кредити МВФ, високоточна зброя і пільги військовикам не компенсують нашої внутрішньої слабкості. Без покладання на Бога перемоги нам не бачити.

Яка доля «Каїнових дітей», носіїв смерті і горя? Адже їхня війна не тільки з людьми, але й із Самим Богом. Перспективи такої війни відкриває Господь у Святому Письмі: «Ось голос крові брата твого (Авеля) кличе до Мене з землі» (Бут.4,10). Конфлікт, війна з Богом завжди закінчиться поразкою людини: «Земля не дасть тобі більше врожаю. Втікачем і волоцюгою будеш на землі» (див. Бут.4,12). Накрадене майно не збагатить, криваві гроші не відмиються, бізнес стане збитковим і пропаде («не дасть врожаю»). Постраждає не тільки сам Каїн, але й його прихильники. Той, хто віддавав накази розстрілювати Майдан, утратив своє Межигір'я та «фінансові потоки». Він буквально став утікачем з України і ще невідомо, як довго зможе переховуватися в Росії («волоцюгою будеш на землі»).

Здавалося б, цей приклад made in Ukraine мав би протверезити. Проте «справа Каїна» не вмерла. Її продовжив президент сусідньої держави, який залив кров'ю Донбас. Погляньмо, що відбувається з його країною. Раптом, «випадково» обвалилися ціни на нафту, посипалися санкції, загарбані території стали «каменем на шиї» («земля не дасть тобі більше врожаю»). Що попереду? «Втікачем і волоцюгою будеш на землі». Це тільки питання часу, коли здійсняться ці Божі слова.

У Святому Письмі Каїн, стягнувши на себе таке прокляття, вражений: «Кара гріху мого занадто велика, щоб її винести» (Бут.4,13). Так почувають себе всі диктатори, коли наслідки їхніх діянь падають на них самих. Також «поклав Господь на Каїні знак» (Бут.4,15) на попередження всім, хто ризикнуть піти його слідами. Що сталося з Гітлером, Чаушеску, Піночетом, Каддафі, Януковичем...? На кожному з них «Каїнова печать» катів свого народу, кожним соромляться і будуть соромитися нащадки. Кара також падає не тільки на них, але й на «діло їхніх рук» – вибудовану ними нелюдську систему приниження інших заради звеличення себе.

Наш народ і, зокрема, наші правителі – ми можемо все зробити по-іншому. Для цього потрібно, подібно до Авеля, жертвенно послужити не собі, а Богові та своєму народові. Бог завжди прийме жертву праведника, спасительний плід якої триватиме з покоління в покоління. Нам потрібні не Гітлери, Януковичі чи Путіни, а Аденауери, Коновальці і Нельсони Мандела. Не війна, а мир, який починається в серці людини і є миром Божим, в якому не знайдеться місця для безбожної війни. Мир із Богом – це не перемир'я між війнами, аби виграти час і підготуватися до нової війни. Перемога «нас» над «ними» не буде тривкою. Перемога Бога над «нами» і «ними» вперше принесе мир. «Мій мир даю вам, не так, як світ дає» (Ів. 14,27). Такий мир, провіщений в Авелі, прийшов у світ в Ісусі Христі. Саме Він усунув «бар'єр ворожості» (пор. Еф. 2,14) між людиною і Богом, між Каїном і Авелем, між Голіатом і Давидом. Справді, цей мир Божий «перевищує всіляке розуміння» (пор. Флп. 4, 7), але Він уже нам дарований, щоб остаточно перемогти гріх війни. Як оспівує древній гімн: «Христос перемиг, Христос подолав, Христос запанував». Всім бажаю перемоги миру і любові.

о. д-р Мирон БЕНДИК Війна і мир (Каїн і Авель)//СЛОВО № 1 (61) 2015, с.2-5